

Marguerite Yourcenar

Fantasia in blauw

Een verhaal met een voorwoord

van Jacques Janssen

vertaald door Ferry Tulp

Athenaeum—Polak & Van Gennep is een imprint van Em. Querido's Uitgeverij BV, Amsterdam.

Oorspronkelijke titel: *Conte bleu/Le premier soir/Maléfice*. (Éditions Gallimard, Parijs, 1993).

Copyright © 1993 by Éditions Gallimard. Translation copyright © 1994 by Em. Querido's Uitgeverij BV, Amsterdam. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Em. Querido's Uitgeverij BV, Singel 262, 1016 AC Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from Em. Querido's Uitgeverij BV, Singel 262, 1016 AC Amsterdam.*

Boekverzorging: Jacques Janssen

ISBN 90 253 6281 8 / CIP / NUGI 301 (gebonden)

ISBN 90 253 6282 6 / CIP / NUGI 301 (paperback)

Inhoud

Voorwoord 7

Fantasia in blauw 25

De eerste avond 37

Hekserij 59

Voorwoord

Van een schrijver houden, dat is wensen dat hij nooit op-
houdt met schrijven. Vandaar dat men na zijn dood, al-
vorens erin te berusten hem alleen nog te kunnen
herlezen, dossiers en verspreide papieren napluist, in de
vaak vergeefse hoop een belangrijk onuitgegeven werk,
een verbluffend geheim dagboek of een aangrijpende cor-
respondentie te ontdekken. Als men al die sporen tot het
eind toe heeft gevolgd, blijft er over wat de liefhebbers
'curiositeiten' of 'documenten' noemen en wat de verach-
ters zonder meer als 'vergeten kladjes' aanduiden. Het is
waar dat de grens tussen de twee erg vaag is. Ze wordt
mede bepaald door de waardering die men voor de schrij-
ver in kwestie heeft. En door het verlangen naar een zo
ruim mogelijke kennis van een literaire loopbaan. Dus
van een leven.

Bij haar dood, in december 1987, liet Marguerite Yource-
nar de volgende geschriften na: een onvoltooid gebleven
werk, het laatste deel van haar familietrilogie, *Quoi?*
L'Éternité, verschenen in 1988 (*Wat? De Eeuwigheid*, 1990); een
door haar voorbereide verzameling essays, *En pèlerin et en*
étranger, 1989 (*Als pelgrim en als vreemdeling*, 1991); fragmenten
van wat een laatste getuigenis had moeten zijn van een
van haar hartstochten, namelijk reizen: *Le Tour de la prison*,
1991; en ten slotte een massa brieven die dienen te worden
gesorteerd, gekozen en geannoteerd alvorens te worden

uitgegeven. Dit voor wat het belangrijkste betreft. Daarnaast zijn er nog andere, als 'curiositeiten' te beschouwen teksten, waaronder de drie die samen dit boekje vormen, *Conte bleu* (*Fantasia in blauw*), *Le premier soir* (*De eerste avond*), *Maléfice* (*Hekserij*). Zoals vaak bij grote schrijvers, geven deze drie korte verhalen een innerlijke samenhang te zien die men misschien niet had vermoed toen men besloot ze samen uit te geven.

Alle drie zijn geschreven tussen 1927 en 1930. In 1927 is Marguerite Yourcenar vierentwintig. In 1930 heeft ze juist haar eerste roman—eigenlijk meer een lange novelle of een verhaal—gepubliceerd, *Alexis ou le Traité du vain combat*, 1929 (*Alexis of de verhandeling over de vergeefse strijd*, 1971), terwijl het decennium ten einde loopt dat zij later zal beschouwen als dat van de grondlegging van haar oeuvre of, zoals zij het noemt, 'de plannen van mijn twintigste jaar'. Al in 1924, op haar eenentwintigste, is ze begonnen te werken aan wat later *Mémoires d'Hadrien* (*Hadrianus' gedenkschriften*) zal worden, en tot aan 1929 heeft ze, geheel of gedeeltelijk, verscheidene versies van die roman geschreven, waarvan één in dialoogvorm. In 1926 heeft ze zelfs een van die teksten aan de uitgeverij Fasquelle aangeboden onder de titel *Antinoos*. Hij werd geweigerd. Gedurende deze periode begint zich ook de figuur van Zeno af te tekenen, een ander fundamenteel personage in het oeuvre van Yourcenar. *Conte bleu* ademt al de sfeer van de *Nouvelles orientales* (*Vertellingen uit het Oosten*). Het is althans een eerste stap in die richting.

Men moet uit deze bevindingen niet te haastig afleiden dat vanaf 1930 voor Marguerite Yourcenar alles al was

beslist, dat haar oeuvre al was afgebakend. Maar het lot ervan was inderdaad bezegeld, alleen al door het bewustzijn dat zij ervan had. Alles wat zij telkens weer heeft gezegd over de plannen van haar twintigste jaar, alles wat men door haar aandachtig in de chronologische context te lezen kan vaststellen, onthult deze zeer persoonlijke werkwijze, deze manier waarop zij de opbouw van haar oeuvre opvatte: steeds weer—en dat een heel leven lang—ontwikkelen, bijschaven, consolideren, ordenen en overdenken wat ze tussen haar achttiende en achtentwintigste had bedacht en gedroomd. Aan het eind van dat decennium is zij er zeker van schrijver te zijn. Later vertelt ze tijdens een interview over haar vreugde, in november 1929, toen ze het auteursexemplaar van haar boek in handen had: 'Ik zei tegen mezelf: "Kijk eens aan! Er zijn op zijn minst enkele honderden, misschien enkele duizenden Franse schrijvers die de mensen zich min of meer herinneren. Nu is het zover, ik voel me een van hen, ergens in de menigte.'" Ze twijfelde er niet aan dat de toekomst haar gelijk zou geven. Noodzakelijke zekerheid om 'pal te staan' tegenover al degenen die in de loop van de tijd zullen proberen haar, net als elke andere schrijver, voor te houden dat ze niet echt heeft geschreven.

Voor wie van Marguerite Yourcenar houdt, zijn alle uitingen van deze zelfbewustheid uiterst boeiend. Alle wegen die tot de grote boeken hebben geleid zijn waard te worden verkend. Men zal dus bijna even graag als die boeken de 'kleine teksten' willen lezen. Ze nader willen onderzoeken.

Van de drie die deze korte verzameling vormen is alleen

Conte bleu een echte eerste uitgave. *Le premier soir* is in december 1929 in de *Revue de France* (9e jaargang, deel 6, nummer 23) verschenen onder de signatuur Marg Yourcenar. *Maléfice*, gesigineerd Marguerite Yourcenar, is in januari 1933 gepubliceerd in nummer 829 (44e jaargang) van *Mercure de France*. De schrijfster ervan had voor haar eerste, in november 1929 verschenen roman al de erkenning gekregen van critici uit die tijd, met Edmond Jaloux op de voorste rij, maar het was voor *Alexis* bij een goede pers gebleven. Grasset had, dank zij André Fraigneau, in 1931 een andere roman gepubliceerd, *La Nouvelle Eurydice*, en in 1932 een essay over Pindarus (het eerste boek dat op zijn omslag de voornaam van de schrijfster voluit vermeldt, Marguerite in plaats van het zeer onbepaalde Marg).

Waarom is *Conte bleu* niet aan een tijdschrift gegeven? Misschien omdat dit verhaal het eerste deel was van een drieluik dat nooit het daglicht heeft gezien. Het getypte manuscript van *Conte bleu* was samen met andere documenten geklasseerd en lag in de werkkamer van Petite Plaisance, het huis van Marguerite Yourcenar in de Verenigde Staten, in North East Harbor, Maine. Boven aan het eerste blad stonden, in het handschrift van Yourcenar, verscheidene aanwijzingen: 'geschreven rond 1930' (de tijd waarin ze was begonnen met het schrijven van de in *Nouvelles orientales* verzamelde teksten: *Káli décapitée* is al in april 1928 verschenen in het vierde nummer van de *Revue européenne*); 'het plan was ook een *Conte rouge* en een *Conte blanc* te schrijven'; 'moet bewaard—want deze tekst zou kunnen verschijnen in een verzameling die ook *Sixtine* en enkele andere geschriften kan bevatten. M. Yourcenar

(mei 1950)'. *Sixtine* is in 1983 verschenen in de essaybundel *Le Temps, ce grand sculpteur* (*De Tijd, de grote beeldhouwer*, 1985). *Conte bleu* was er niet in opgenomen. Hield Marguerite Yourcenar nog vast aan haar plan te zijner tijd de *Conte blanc* en de *Conte rouge* te schrijven die ze in haar aantekening uit 1950 noemt? Bij haar is het, tenzij men op de hoogte is van een regelrecht van haarzelf komende uitlating, erg moeilijk daarop nee te zeggen, zo sterk—tot het maniakale toe—was bij haar de wil om alle eens gemaakte plannen tot een goed einde te brengen. Hoe het ook zij, alleen *Conte bleu* heeft ons bereikt.

Het is een kort verhaal, waarin op heel kundige wijze de indruk wordt gewekt dat het een eeuwenoude, van de orale literatuur afkomstige traditie weergeeft. Weinig verrassend overigens, omdat het angstvallig vasthoudt aan eenvoudige schema's—verlangen naar rijkdom; de goedgelovigheid van de mensen tegenover de verlokking van het geld; de moeilijke verovering van het object dat verondersteld wordt de rijkdom te brengen (hier de saffieren)—en omdat het in zijn structuur alle verplichte etappes van het bezitsverlies volgt: ongelukken, schipbreuken, aanvallen van zeerovers, sterfgevallen, omzwervingen, grotere armoede dan vóór de verwerving van het veronderstelde fortuin, definitieve bezitloosheid. Waarbij zich rituelen voegen die meer voor rekening van Yourcenar zelf komen, zoals zelfverminking. Meer nog dan de verhaalde gebeurtenissen, geeft de sfeer van dit verhaal een voorproefje van de *Nouvelles orientales*. En in weerwil van een paar schoonheidsfoutjes (we hadden het heel goed kunnen stellen zonder de ogen die vriendschap slui-

ten met de duisternis), heeft de schrijfwijze al de karakteristieken van de stijl die Yourcenar vanaf het eind van de jaren dertig ontwikkelt: uiterste aandacht voor alle gewaarwordingen, het verlangen ze zo juist mogelijk weer te geven. Bovendien dankt deze *Conte bleu* zijn titel niet alleen aan de grot met de saffieren, Levantijnse bestemming van de reis van de Europese kooplieden die de hoofdpersonen ervan zijn, maar ook aan een opzet om de realiteit in het blauw te beschrijven. Wat niet meer dan een procédé, een oefening van een jonge schrijfster had kunnen zijn, ontpopt zich als een geslaagde onderneming. Reden waarom van de drie teksten dit verhaal literair ongetwijfeld het meest bevredigend is. De oosterse inspiratie van Marguerite Yourcenar is erin werkzaam. Hebben de personages die haar haar leven lang zullen bezighouden, te beginnen bij Hadrianus, de meest Griekse onder de Romeinse keizers, niet allemaal een verlangen naar het Oosten, in de ruimste zin van het woord? Hier is de enige koopman die er goed afkomt dan ook de Griek, die minder gehecht is aan materiële goederen, en bereid is de saffieren te vergeten om weer visser te worden. Na de ramp met het schip wordt hij door een dolfijn naar Tinos teruggebracht. De anderen gaan door overmatige hebzucht ten onder of worden tot de bedelstaf veroordeeld.

Le premier soir (De eerste avond), dat in zijn 'nuchtere toon' niet gespeend is van stilistische kwaliteiten en gevoel voor het verhaal, is in biografisch opzicht van directer belang. We kunnen het beschouwen als een extreem van het spel tussen de vader en de dochter, aangezien het een tekst

betreft die door de eerste is geschreven en door de tweede herzien en gepubliceerd. We weten hoeveel beiden hielden van die dubbelzinnigheid, dat mysterieuze genoeg van de verwisseling, teken van een bijzondere wederzijdse intimiteit en fascinatie. Michel de Crayencour is er niet voor teruggeschrokken onder de naam van zijn dochter stappen te ondernemen bij een uitgeverij om te proberen de eerste geschriften van Marguerite gepubliceerd te krijgen. Na zijn briefwisseling met een uitgever, waarbij verscheidene van zijn brieven met de hand geschreven dus volmaakt te identificeren zijn, verschijnt in 1921 bij Perrin *Le Jardin des chimères*, de eerste tekst van een achttienjarige auteur die zichzelf aanduidt met het seksueel ondefinieerbare pseudoniem Marg Yourcenar. Marguerite Yourcenar vertelde later met plezier over dit spel. Het deed haar evenveel genoeg er zelf aan terug te denken als haar gesprekspartners te intrigeren met die vreemde herinnering. Ze voelde zelfs de noodzaak er in haar werk op te wijzen. Men kan dan ook niet aan *Le premier soir* beginnen zonder de lange uitweiding te herlezen die zij er in *Souvenirs pieux* (Dierbare nagedachtenis) aan heeft willen besteden.

'In 1927 of 1928, dus een of twee jaar voor zijn dood, haalde mijn vader uit een la een stuk of twaalf beschreven vellen papier te voorschijn, van dat meer brede dan hoge formaat waarop Proust in het klad werkte, maar dat tegenwoordig, heb ik de indruk, niet meer in de handel is. Het betrof het eerste hoofdstuk van een rond 1904 begonnen roman die hij niet verder had afgemaakt. Behalve een vertaling en enkele gedichten was dit het enige literaire